

شریعت، حکومت اسلامی و حقوق بشر

گفتار هفتم

از شریعت به اسلامی کردن دولت

مهدی خلجی

شریعت، حکومت و دولت

در نظام فقهی درک از حکومت و دیوان‌سالاری آن پیشامدرن است. تمرکز فقه بر حاکم است و منصوبان مستقیم و غیرمستقیم او.

مفهوم انسان (به معنای پدیده‌ای عام (universal، دولت (state)، کشور، ملت، شهروند، نهاد سیاسی یا مدنی در فقه غایب است. کلمه‌ی «حکومت» تا سده‌ی نوزدهم میلادی در ادبیات اسلامی، تنها به معنای فتوی و حکم قاضی به کار می‌رفته. تنها از سده‌ی نوزدهم به بعد است که تحت تأثیر ترجمه‌ها، حکومت به معنای دولت به ادبیات اسلامی راه پیدا می‌کند. با این همه، به مثابه‌ی یک مفهوم مدرن وارد فقه نمی‌شود.

حکومت اسلامی یا اسلامی کردن حکومت به مثابه‌ی پدیده‌ای مدرن

در اسلام هم پیامبر هم چهار خلیفه‌ی نخستین او رهبری دینی را از رهبری سیاسی جدا نمی‌دانستند و دین هدف دولت شد و دولت شرط وجود دین. ولی شالوده‌ی دین، در این بستر تاریخی، نه عقائد الاهیاتی و فقهی که مفهوم «امت» است. خلیفه یا سلطان در وهله‌ی اول حافظ و حامی امت و مرزهای دارالاسلام (بیضه‌ی اسلام) است. او «امیر المؤمنین» است.

بحران سیاسی در دارالاسلام

- سیاست در تاریخ اسلام همواره بحرانی بوده
- تشکیل دولت همواره با خون و خشونت صورت گرفته
- بحران کهن در مفهوم و مصداق خلافت و نیز سلطنت تا عصر جدید حل نشده باقی ماند
- استعمار این بحران را حل نکرد. با فروپاشی خلافت عثمانی در ۱۹۲۴ بحران سیاسی شدت و شتاب گرفت.
- سه رویکرد به فروپاشی خلافت:
- بازسازی خلافت؛ محمدرشید رضا
- گسست از خلافت، عبدالرحمن شهبندر
- تاریخی دیدن خلافت؛ علی عبدالرازق

سدهی بیستم؛ تداوم بحران با تغییر ماهیت مشکلات

- تجربه‌ی استعمار و مهاجرت از سده‌ی نوزدهم آغاز شد.
- اصلاحات ارضی، زوال آریستوکراسی سنتی، هجوم از روستا به شهر، زوال طبقه متوسط شهری، ضعف قدرت مرکزی، احساس فراگیر ناامنی
- ۱۹۰۶ فرمان مشروطیت در ایران
- ۱۹۲۴ سقوط خلافت عثمانی
- ۱۹۲۴ امارت عبدالعزیز بن سعود بر حجاز و تأسیس نخستین دولت دینی جدید در جهان اسلام
- ۱۹۲۵ پایان سلسله‌ی قاجار
- ۱۹۲۷ تأسیس سازمان اخوان المسلمین در مصر
- ۱۹۴۷ تأسیس جمهوری اسلامی پاکستان
- ۱۹۴۸ تأسیس دولت اسرائیل
- ۱۹۵۲ سقوط سلطنت در مصر
- ۱۹۵۴ کودتای جمال عبدالناصر
- ۱۹۶۲ استقلال الجزائر
- ۱۹۶۷ جنگ شش روزه‌ی اعراب و اسرائیل
- ۱۹۷۳ جنگ یوم کیپور
- ۱۹۷۹ انقلاب ایران
- ۱۹۹۰ حمله‌ی صدام حسین به کویت؛ پایان قطعی ایدئولوژی پان‌عربیسم و ناسیونالیسم عربی
- شکست دولت‌های رفاه در کشورهای عربی و فساد اداری-سیاسی-اقتصادی گسترده در اغلب کشورهای اسلامی

حکومت اسلامی چیست؟

- جنبشی تازه که اسلام را پیش از هر چیزی به مثابه‌ی نظامی سیاسی فرانماید. مشروعیت بازسازی اسلام به این شیوه از راه «بازگشت به متون اصلی و الهام‌های اولیه، جماعت‌های مؤمن و مؤمنه‌ی نخستین» ممکن می‌شود. مسلمان بودن حاکم یا حتا مردم، دولتی را «اسلامی» نمی‌کند. بر خلاف تصور سنتی از خلافت که حکومت مسلمانی صالح و عادل، اسلامی بودن خلافت را ضمانت می‌کرد، از نظر کسانی چون ابوالاعلی مودودی، حسن البناء و بعد سید قطب، حکومت با اسلامی کردن نظام سیاسی، حقوقی، اقتصاد، سیاست داخلی و خارجی، اسلامی می‌شود؛ یعنی تطبیق و تحمیل ایدئولوژی اسلامی بر همه‌ی شئون و جوانب زندگی فرد و جامعه. دیانت عین سیاست و سیاست عین دیانت است. رستگاری اخروی بدون برقراری حکومت اسلامی و اجرای شریعت به دست نمی‌آید.

اصول فکری اخوان المسلمین، فلسفه‌ی حکومت اسلامی

- اسلام، نظامی فراگیر و خودبسنده است و یگانه راه زندگی مطلوب
- اسلام از دو سرچشمه آب می‌نوشد، قرآن و حدیث
- اسلام در هر جایی قابل اجراست
- حکومت رکنی از ارکان اسلام است

آیت الله خمینی: «حکومت در نظر مجتهد واقعی فلسفه عملی تمامی فقه در تمامی زوایای زندگی بشریت است، حکومت نشان دهنده جنبه عملی فقه در برخورد با تمامی معضلات اجتماعی و سیاسی و نظامی و فرهنگی است، فقه، تئوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است.»

ابداع دوباره‌ی اسلام و اسلامی کردن دوباره‌ی جامعه‌ی اسلام

«اجرای شریعت» یا «پیاده کردن اسلام» شالوده‌ی اصلی ایده‌ی حکومت اسلامی است. وقتی دولت موظف می‌شود شریعت را اجرا کند، تفاوت و تنوع عقاید فقیهان را به سود عقیده و فتاوی‌ی یک فقیه نادیده می‌گیرد. وقتی شریعت به قانون کشور بدل می‌شود، بحث فقهی یا غیرفقهی درباره اعتبار آن قانون ممنوع و ناممکن می‌شود. نظام حقوقی کشور مقدس می‌گردد و پرس‌وجو کردن و تردید درباره آن می‌تواند مجازات اعدام در پی بیاورد.

حقوق معنوی

- اختصاص - این مطلب به پروژه توانا مربوط به سازمان E-Collaborative for Civic Education اختصاص دارد و استفاده از آن می بایست با ذکر نام سازمان تهیه کننده انجام شود.
- غیر تجاری - این مطلب برای استفاده های غیر تجاری می باشد و برای هیچ گونه منفعتی بهره برداری نخواهد شد.
- اشتراک - اگر می خواهید هر گونه تغییری در مطلب وارد کنید، شما می توانید حاصل کار را تنها تحت مجوز E-Collaborative for Civic Education منتشر کنید و برای ایجاد بدنه اصلی اطلاعات، این تغییرات را باید با E-Collaborative for Civic Education به اشتراک گذارید.

